

מקור ברוך

הערות וחדושים לירושלמי

מאת הג"מ ברוך הלוי עפשטיין שליכטא (בעה"ס תורה המיטה) בנו של הג"מ יהואל מיכל הלוי ז"ל (בעה"ס ערך השולחן ועוד):

מסכת ברכות

פ"א ה"א. יעשה כמין משליה הרקיע כמס"ג וירקעו את פתי הוהב. והוא כמס"כ צפ' קרח ועשו אהם רקיע פחים לפי למזבח—לחוק. ומפרש יחי' רקיע. שיעשה לה לפי כמו טס של לפי. ולפי"ז מהבאר. דייקד הגירסא כן לריך להיות כמו שהיא במ"ר בראשית ר"פ ב'. יעשו כמין משליה לרקיע.

פ"א ה"ג. מפני מה נשתנו שמותיה של אברהם ושל יעקב ולא יחוק. מפני שאלו אבותיהם קראו להם שם. אבל יחוק. הקב"ה קרא לו שם. מדכתיב (פ' לך) ויאמר אלהים שרי השקף וילדה לך וקראת את שמו יחוק:

ומתבאר מזה. בהירושלמי לא דרש כמו שדרשו במדרשים על הפסוק צפ' תולדות ויקרא שמו יעקב. במוספת הקריאה על הקב"ה. שהקב"ה קרא לו יעקב. עיי"ש בפירוש"י. מוסד דהא קו. גם שמו של יעקב לא הי' נשתנה כמו שמו של יחוק:

פ"ד ה"ג. כנגד שמונה עשרה לויין שצפרטה משק שני. הלשון משק שני אינו מבואר. וקרוז למר. שאלו שצפרטה משק שני. ומשכבה המלה שניה"ה אל הפרשה. והבאר הוא. שהשמונה עשרה לויין הם שצפרטה פקודי. ומעשה המשק בלא צפנט רשונה צפרטה הרומה. וצפנט שניה צפ' פקודי:

פ"ו ה"ב. אסור ליהנות בלא זרעה. דכתיב פן הקדש המלחה והבטחה הכרס (פ' הלא). העולם כולו ומלוואו עשוי ככרס. ומיה פדיונו זרעה. כמה עמלו המפרשים בזכות זרעה זו. אבל ההבאר בפשיטות. כי ליעלה בירושלמי כן איהו בלשון זה. כתיב לה' הארץ ומולאה. מכאן דהנכסה מעוה"ל בלא זרעה מעל. ועל זה בא הדורש הזה לפרש כונה הדרשה מפסוק זה. בדרך גז"ש מלאה מלאה. כלומר. נאמר כן לה' הארץ ומלאה. ונאמר לה' פן הקדש המלחה והבטחה הכרס. מה לה' קודש. אף כן קודש. והיינו שכל העולם עשוי קודש כמו כרס. ומיה פדיונו זרעה. וזה פשוט. ורק הלשון בא קלה משוכח. והן זה חזון נפרץ בירושלמי. כנודע:

מסכת פאה

פ"א ה"ב. אף לי (שחייב צפחה) אלא קולר. הולך מניין. הולך לקולר. עוקר מניין. תל קינדך. בצבלי חולין (ק"ל ב') איהו "תל בקינדך" (פ' אמור). וכן יטון. בלוחו הלשון כתיב צעין פאה. אבל קינדך כתיב בלשון. וכאן ילפינן לפאה. וכן לריך לרוב כתיב:

פ"ב ה"ה. את קינדך ארלכס ולא קינדך חולין. עיין בצבלי חולין (ק"ל ב') בלררך דכתיב בצבורים בה למעט חולין. וכתיב הויס'. דלעפ"י דמלוה ההלויס בלררך היא. ולמה לי מעוטה (כלומר. דבל"ה חובת קרקע אינו נוכח אלא בלררך). אף האלמך למעוטי. משום דהקדש למות איהוה בשר בחלב בחד קרא. עכ"ל. והנה שברסם זלח לא הסן עם הירושלמי שלפנינו. שמתעט פאה בל"ה חולין. שהיא חובת קרקע:

שם. מניין שספק לקט לקט. ספק שכהה שכהה. ספק פאה פאה. דכתיב תעוצ. הנה לפניהם משלך. בל"ה חולין סוף פ"ב דפאה פירש טעם הדרשה מהי' יתל לכהוב עוזב וכתיב תעוצ. משמע אתה משלך תעוצ. עכ"ל. ומפרשי הירושלמי פירו. מדכתיב זה הלשון שתי פעמים. כאן ובפ' אמור. אבל לא נראה פירוש זה. דהא מן תעוצ יתירא דבפ' אמור דרשין שתי דרשות אחרות. במס' תמורה (ו' א') ובחולין (ק"ל ב'). וכתיב הויס' בצ"ק (ל"ב א') על אלה שתי הדרשות. בהרמי ש"מ (מן אוחו תעוצ דבפ' אמור). ולדברי המפרשים כן יהי' ל"ל דתלתא ש"מ. וכזה לא מלינו:

מסכת בראים

פ"א ה"ו. ופן עושה פרי. לרבות אילני סרק. פירש צפ"מ. שהכונה. שהאילנה הארץ גם אילני סרק:

אבל אמתה הטובה מתבשרת עמ"ר בראשית ס"פ ה'. לרבות אילני סרק. שגם אילני סרק עשו פירות. וק הכונה כן:

פ"ה ה"א. לא תזרע כרמך כלאים. אף לי אלא זרע. מקיים מיל. ת"ל כרם ולא כלאים. המפרשים טרודו בהבאר. אבל הוא פשוט. דמדויק מה דלא כתיב לא תזרע כלאים. אבל הלשון לא תזרע כרמך כלאים. משמע לי. דגם צפת שהוא כרם צבדלו לא תזרע. ואף זה יזיר זריעה במקום זרע. הוי אמר זה המקיים:

פ"ה ה"ב. יכול לא יהא מעמיד זכרים אלא נקבות ונקבות אלא זכרים. ת"ל בהמתך לא תרביע. אף אסור אלא לרביע. ובצבלי צ"מ (ל"א א') בא דין זה במימרה דשמואל בלא ראי' מפסוק. ובתלמוד שקלו וטרו זה. ותמיכתי שלא העיר אחר מן החמשים בצבלי מדרשה פשוטה ומקומית ז. וגם בירושלמי באה בפשיטות וזהו היו מוכנים השקלה וטריא:

פ"ה ה"ב. ושלישים על כולו. בראשונה לא היו אלא שלישים (עגלות). בא פרעה ועשה שלש. שנאמר ושלישים על כולו:

בתוס' נישין (כ"ו א') כהבו בצבור הלשון פנלה הילאה. שהפירוש שלישי ללשון אינו אמת. אף בהבאר הוא בריא וטוב. וכמו ושלישים על כולו. פכ"ל. והנה הירושלמי כן מפרש ושלישים ממוזן מספר שלש. והיו מפרש כהפירוש שרש הכ:

פ"ה ה"א. והולעת שרי. מה שולעת דבר שיש בו רוח חיים. אף כל דבר שזובעין (בו) שיש בו רוח חיים. וברמב"ם פ"ג ה"ב מפרש"ה כהב צב"ל. שרי שולעת. יש שזובעין אחרו בחולעת. והולעת הם הגרורים החזמים ביותר החזמים לרשימי החרובים. והם חזמים לחולעת. עכ"ל. והנה מירושלמי שלפנינו סתירה מפורשת לדריו. שהרי מפורש. שהולעת תולעת ממש. שיש בו רוח חיים:

ואמנם דברי הירושלמי מחולקים מפורש עם הצבלי צבחה (כ"ה ב'). לא הוכחו למלכת שמים אלא דבר מפורש בלבו. משום דכתיב (מ"ח ה) הנה חרות כי צפ"ק (פ' א) וצבתי מן המורה צפ"ק. ע"כ. והנה לפי"ה הי' אפשר ללא להסתמך למעשה המשק בחולעת שהוא מין שמה. ואולי מפני זה נטה הרמב"ם מדברי הירושלמי:

וראוי להעיר במס"כ רבינו צהיי צר"פ תרומה. דהא דלא מלינו במלכת המשק מין משי. מפני שהוא יולא מגוף הערן. ולא הכשרו למלכת שמים אלא דבר מהור. עכ"ל:

ובשו"ע או"ח סי' קנ"ג כהב. שלחוי להזהר לעשות דברים ללרכי ביהכנ"ס מדברים האסורים לקודש. והנה קשה עובא. אף לנו משתמשים בשמי לכתה לרכי ביהכנ"ס. כמו לפרוכה ולמטפחות ומעילים לכת ולטליתים ועטרות וכדומה. ועוד נחשב זה להידור מטה. וזה פלא. ולא ראיתי מי שיעורר על זה:

ולמען קיום המנהג הנפרז הזה נראה לומר עפ"י הסבר הדבר. למה זה מלינו דברים שבקדושה שמויבים לעשותה ממין המותר בפיך. כמו הפליין וס"ת ושופר. ויש דברים שמויברים גם ממין עמא. כמו דפנת סוכה. שהם ג"כ מן המורה:

ותבאר הדבר. כי דבר דבעינו דוקא ממין בעלי חיים לריך שיהיו איהו המין מן המורה צפ"ק. משום דל"ה מנוה הדבר. ולכן בהפליין וס"ת ושופר שבאים דוקא מצב"ח בעין שיהיו ממין טהור. ולא כן דבר הכשר לבה גם מדומם וטומא. כגון דפנות סוכה. לא היכפה לן אס זה המין הצב"ח שבאים הרבנות ממנו הוא מין עמא. משום דכ"פ לא נרע מדומם ולומח:

ורפוי"ן כל התשמישין שבביהכנ"ס. כגון ארון ופרוכה ומטפחות ומעילים ועטרות וכדומה שבכשרים לבה גם מדומם ולומח. לכן שבאים מצב"ח כמו משי. לא היכפה לן אס איהו המין הוא טמא או יולא מן הטמא. דלא נרע מדומם ולומח:

מסכת שביעית

פ"ב ה"ג. בני ישראל מטויין על קדוש השם והן בני נח מטויין על קדו"ס. — הרבנות בזה. חעפ"י שעל זרעה השם (לישאל מעליה. הנה קללת השם) בני נח מטויין. שהיא אחת משבע מלות דהו. חעפ"י. כן. על קדוש השם אין מטויין. וי"ל הטעם בזה עפ"י המבואר בחור"כ פ' אמור על הפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל אני כי מקדשכם המולא החכם מהרץ מלרים וכו'. ואמרו בה"כ ביהא עיני יל"מ לקדוש השם. אמר הקב"ה. על מנה כן הולחתי אהכם ממלרים. על מנת שתמסרו עמלכם לקדש את שמי. והנה בלוח"ע שאין בהם חילוי אף אין עלה גם מלוה זו: **פ"ו ה"א.** במס' שביעית ועמלתי יהיו לכם (בצרעים נאמר. פ' שמיני) "ואחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה". והנה הגר"א "ואחד איסור סחורה". ושעמו. משום דקיי"ל שרעים מותרים בהנאה:

אבל זה פלא. דהא מפרש בצבלי פסחים (כ"ג א') בלכת חלה אסורין שרעים בהנאה. ומשמתיים זה על הלשון יהיו—בבבוייתם יהיו. ואל"ה הגירסא שלפנינו קיימה. ומוסב על לכהלה. וסמוך ג"כ על לשון יהיו. כמבואר.—וע' בהר"י. ומן הנאחקהו יתחזקו:

פ"ה ה"א. משיכה קונה וכו'. ראה להלן בהערה לירושלמי קדושין פ"א ה"ד (אוח ל"ב):

מסכת תרומות

א"ה ה"א. ומחשב לכם תרומתכם. את שכהוב צו מחשבה תרם ואת שאין כהוב צו מחשבה אינו תרם. מכאן לקטן שאין הירומתו תרומה.—הלשון את שכהוב צו לכאורה אינו מדויק. דהי' לו לומר את שיש צו מחשבה ואת שאין צו מחשבה. ויהכין. במכין לומר. את שכהוב צו בהורה לררין מחשבה. והם שפוקים כל נדיב לב. כי יפילא. לפלא נדר. שמכל אלה למדן מחשבה בעשה. וממילא נתמעט קטן:

פ"ה ה"ג. האומר תרומת הכרי הזה בזהו או תרומת מעשר זה בזהו אינו תרומה. עד שיאמר בלבו או בדרומו. דכתיב ונחשב לכם תרומתכם והירומתם. מה מחשבה במכרים אף הרמה במסוים.—ויש לבעיר בזה לפי מה שתרנס אונקלוס צפ' בראשית הלשון בתוך הנן — באמלעות ניחא. א"כ הרי הלשון "בהו"ס" מסומן ומלויין להמקום. כמו בלפוט ובדרומו. והיינו באמלעות:

אך הגה הכ"מ צפ"ד ה"ב מעצודה יוהכ"פ כהב בשם הר"י קורקס. ולשון "אמלע" אינו אמלע ממש. וזה רק לאפוקי קרנות. עכ"ל. והנה מירושלמי שלפנינו ראי' לזה. משום דהא אמלע ממש. הרי זה מקום מסוים:

ובש"ת מהר"ט ח"ג סימן ה' הביא דעה מהר"ל"ת. שהי' נוכח מלומר צנס על הנאה. אם לא אבא תוך י"ב חודש יבא נט. משום בתוך הוי כמו אמלע. ומעריים השיג עליו. כי "תוך" משמע מההחלה עד יום שבו כלין הי"ב חודש זולת יום רלשון יום אחרון. עכ"ל. והנה מירושלמי שלפנינו ראי' מכתחה לזה. וכמו שבארנו:

פ"ה ה"ג. הינו להון מדידכו קאכלי וכו' (כל הענין). בהנחות אשרי לחולין פ"ו סימן ע"ה בסוף הדבור כהב צו"ל. והמוכר טריפות בחזקה כשרות ומת קודם טעשה טכובה אסר להתעסק בקבורתו. ואפילו כלבים אוכלים את צפרו וליקקים את דמו אסור להביאם מעליה. עכ"ל:

והנה אף ספק שרמו בזה לירושלמי שהבאנו. שהי' מעשה צבחה אחד שהחיל לירשאל נבילות וטריפות ומת. והיו כלבים מלקקין דמו. ושללו לרבי חנינא. מכו להעבירו מלפניהם. אמר להם. היינו להון. מדדכו קאכלי. דכתיב ובשר בשדה טרפה לכלב השליכוהו אוחי. וזה נזל לוחן:

אך הג"ה הוסיפו עוד "שאסור להתעסק בקבורתו". ולדעהי אף כנה הירושלמי להניחו בלא קבורה. יען כי הקבורה היא מטה מה"ת. והלנת המת היא בל"ה. כידע צפ' הלא. ולא מלינו שחלקה ההורה בין לדיק לרשע. ולא עוד. אלא מפשטיה כהוב שם מורה דגם צרעה הדין כן. שהרי כהוב שם כי יהיה בזה חטא משפט ומת והומת לא תלין נבלתו כי קבור חקברנו. והנה זה שנתחייב מיתה צב"ד בודחי רשע הוא. וגם מלינו בחקיקו שגרר עלמות אביו על מטה של חללים כדי שחיי' לו כפרה צביונו (פסחים ל"ו א'). הרי דעכ"פ לא היינו בלא קבורה. אף קברו צביון:

דיותר מזה נראה. דצרעה יוהר שברא למחר לקברו מהלך קבורה לדיק. מפני שבו שיך יותר טעם בהורה. בליוור ההלכה. בליוור אלהים הלוי. וכמ"ס בפינהדיק (מ"ו א') מפני מה זה תלוי. מפני שגדף את השם ונמלל ש"ש מהחיל. משל"כ בלדיק. ואל"כ צביון דיון יאמרו. מפני מה לא יתן זה לקבורה מפני שהחיל לירשאל נבילות וטריפות. והרי זה חלול המקום וירשאל:

ומה שאמרו בירושלמי היינו להון וכו'. עיין אחר הוא. כי כמבואר שם. מה זה הרשע צבחה שבא"ה הוי לריכין להמתין בקבורתו עד מיל"ס. ובין כה הוי הכלבים מלקקין את דמו. ושללו ל"י חנינא. מכו להעבירו מלפניהם. כלומר. לטלטל צבחה למקום שחר מפני הכלבים. וזהו שאלו מעלטהו. ואי משום שהכלבים מלקקים דמו. מדדכו קאכלי. כדמפרש. אבל אין לו עיין למעשה קבורתו. אלא בודחי לריך לקברו. וכמ"ס:

פ"ב ה"א. לזרע נחתי את הברך. לזרע אתן אין כתיב כאן ללא לזרע נחתי. נזר נחתי. וכבדלי צ"ב (ק"ז זי) אמרו. בארץ ישראל מומחית היא לישראל עוד טרם נכנסו לארצה. והמפרשים חקרו למקור זנר זה והנה הוא מפורש כאן בירושלמי:

מסכת ערלה

פ"א ה"ב. כי תצאו וגו'. פרט לשיטתו עכו"ם עד שלא בלאו ישראל להרץ שאינו חייב בערלה. — חסר כאן סיוח הדרכה כמו שהוא צ"ל. או יבול שאינו מניח את שנתו עכו"ם מצדו להרץ. ח"ל כל סך. והנה הר"י אינו מציירם יפה. והמפרשים עמלו לפרש בדוחק:

א"ר הנה מדברי הר"א צ"ל מ"ב דערלה למדתי. כי ט"ס כאן. וז"ל ח"ל כי תצאו ונטעתי. מכל מקום. והב"ח. דאם ימח דגם משבחו לר"ך דוקא שינטעו בעלמם. ל"ל לכיזב כי תצאו. פשיטה היא. דאך ינטעו קודם שיצאו. אלא פ"כ המונה שאפילו הם עכו"ם נטעו. רק כיון שבאו ישראל להרץ חייב בערלה:

מסכת בכורים

פ"א ה"א. כי הם בתולה מעמיו. מעמיו ולא מן הנזרות. — פשוט. והכונה בה נזרות. אבל נזרות עומה ח"ל קרה. דהיא בכלל זונה. כתי"ש ציבמות (פ"א ח') אין זונה אלא נזרות וכו'. ודעת הרמב"ם דאין איסור זה אלא מדרבנן. הכל מה"ש דרשינן מן מעמיו להביא בתולה הבהה משני עממיו. ולא ק דעה איזה ראשונים. אלא דהוי איסור עשה. וסומכים על הכתוב ציחוקאל (מ"ב) כי אם בתולות מזרע ישראל. והנה כמה גדולה הפליאה. שכולם לא זכרו מדרשה ברורה ומפורשה צ בירושלמי שלפנינו:

פ"ב ה"א. התרומה והבכורים חייבין עליהם מיתה בטומאה. דכתיב משמרת טרומתי. שהי טרומות. וכתיב בהרומה (פ' אמור) ולא יסאו עליו חצו ומתו בו. ובכורים נמי הקרו טרומה. דהגיה. והרומה ידך (פ' ראה) אלו הבכורים. כמש"ל (פ' תבא) ולקח הכהן הטנח מידך. התרומה והבכורים הם נכסי כהן. תרומה. דכתיב לך נחתיים וגו'. ובכורים נמי הקרו טרומה. דהגיה. והרומה ידך אלו הבכורים. כמש"ל ולקח הכהן הטנח מידך:

לפנינו בירושלמי בכל ענין זה חסר וקטוע ומשובש ולר"ך לנרום כמו שהתקטן עפ"י כל המהבאר בסוגיה:

פ"ב ה"א. מניין למעשר שני שנטעם שאין מוליקין בו. שנאמר ולא בערתי ממש בטמא. — מפרש בערתי מומכן הבערה. והכ"מ צ"ל ה"ב ממעשים הביא מקור לדון זה שבמב"ם מן היות דיוק בנמרה יבמות. אבל הנה זה דרשה מפורש בירושלמי שלפנינו:

פ"ב ה"ג. הבכורים חייב באתרווחן עד שיביאם לכהן הית. שנאמר ראשית בכורי הדמקך. חסר המלה. וגו'. דעיקר הראי' מן הלשון תביא בית ה'. וכ"ה צ"ל ח"ב:

פ"א ה"ה. מניין לכהן שקנה עבד ויש לישראל צו שחפוח אפילו אחד ממאה שבו שאינו מאכילו בהרומה. ח"ל וכהן כי יקנה. — ומשמע ל'. דהלשון כי יקנה מורה שיהי' כל הקנין שלו. והנחה דמכרן מקור למ"ש בצבלי יבמות (ס"ז ח') בה ישראל הכשחת לכהן ומת והנחה משוברה לה יאכלו עבדיה בתרומה מפני הלוקן של עובר. ופרשו בנמרה תליצה דחר מ"ד דהטעם הוא. מפני דעובר שבמעי אמו זרה זר הוא. והפילו יש לה כמה בניו באופן שהיה בעלמה אוכלת בשבילם: ועמרו המפרשים לבאר הכשרה בזה למה לא יאכלו העבדים בשביל רבוי הבנים האוכלים. אן לפי המבואר כאן בירושלמי דעבד של שוהפוח אינו אוכל והפילו אם תלק אחד ממאה שייך לישראל. לכן כיון דבצירא ליה דיש לעובר זכיה. והם קן יש ל' חלק בעבד. אביו. וכיון דעובר במעי אמו זרה זר הוא. לכן אף דיש הרבה בניו האוכלים מעבד העובר בתלוקו.

מסכת מעשרות

פ"ב ה"ד. והלכת עובים כנפוך שבעך. שבעך. בלא יהא מקנף בהלית וממלמך בענבים. — ובירושלמי צ"ל פ"ז ה"ב איהא בענין זה. והלכת ענבים. וכי העלה על דעךך שיאכל ע"ש. בלא מה ח"ל ענבים. שלא יקנף בתלית ומלמך בענבים. ונראה הנדרשה שלפנינו כאן במעשרות נכונה. דטעם הלבדו הוא מן שבעך. יען כי מהלבן ענבים דריש בירושלמי כאן לענין אחר. שאם הי' עושה בענבים לא יאכל בתלית:

מסכת מעשר שני

פ"ה ה"ה. השקיפה ממעון קדשך וגו'. כל השקפה שבחורה ארורה חו בלשון ברכה. — ור"י צ"ל וירא צ"ל וישקיפו על פני סדום מביא דרשה זו. ורק במקום בירושלמי כתוב כל השקפה שבחורה העתיק הוא כל השקפה שבמקרה. ונראה הנדרשה שלפנינו בירושלמי ("שבתורה") מוכרחה. יען כי בנזקרא זולת ספר התורה מלינו השקפה נכ לעובה. כמו בהל"ם (פ"ט) וליק משמים השקף. וכ"ס (ק"ב) כי השקיף ממרום קדש. ובליה (ג') עד יסקיף וירא ה'. ובש"ס השקפה כמו שחר. ועוד:

מסכת זרה

פ"א ה"ו. האומר כל עיסתי חלה לא אחר כלום עד שישייר מקלת. שנאמר מראשית (עריבוהיכס) ולא כל ראשית — והר"ם והר"ב צ"ל מ"ע דחלה כהבו בטעם דין זה מכוס דכתיב ראשית. ובעיני שיהיו שריה ניכרין. כלומר. שיראה שיו. והתריס נגדו כמה מפרשים ופוסקים. ובכללם הרדב"ז בפרטו לרמב"ם פ"ז ה"ח מבכורים. וע"כ דקשה שם על פסק הרמב"ם בדין ראשית הגז. באומר כל נזויה ראשית הגז דבריו קיימין. והקשה. דהא נכ בראשית הגז כתיב ראשית. כמו בחלה. וקו"ל בחלה האומר כל עיסתי חלה לא אחר כלום:

אבר לפי הדרשה שלפנינו. מראשית ולא כל ראשית ינחה מאור. דבחלה כתיב מראשית. ובראשית הגז כתיב רק ראשית. ודבר פלא הוא אף לא רצינשו בשני לשון זה. והוא פלא על הר"ם. כי הן כל פירושו נוסדו על הירושוי:

גלה רבנותיה ודפוסת ימנות עד סרירך לרבותיהו ביחוד לענין היתר הקרבה ברגל. ונראה פשוט. משום דהו"א פון דבוי"ט בעיקר גס חלו לכו. לכן לא הותרו לקרב בהם רק קרבתה כאלה שם להם. גם חלק להבעלים ולפניהם. משום שמחת יו"ט. אבל קרבתה שכולה כולל למזבח לא יקרבו ברגל. והנה עולת העוף ומנחת נכסים הן כולן כולל למזבח. והו"א דלגה לא יקרבו ברגל. קמ"ל מרבו הלשון אשר תתנו לה. פ"א ה"ג. אלה מועדי ה' וגו'. א"ר קריספי א"ר יוחנן. לשעבר אלה מועדי ה'. מכלן וא"ר אשר תקראו אותם. זה יתבאר (ע"ד דרש אנ"ד) עפ"י המבואר בחגרות. דכל ענין המועדים היו קבועים ומסודרים לפני הקב"ה עוד טרם שנתנו לישראל. והיו שאלמה. לשעבר אלה מועדי ה'. מכלן וא"ר יוקבעו לפי הקביעות שישראל קבעים. ועטם הדיוק נראה מדלה אמר אלה הם מועדיהם. וכמו עלתה שהיה לכם. מקרה קודש יהיה לכם:

פ"ג ה"ט. עשה לך צדק. ולא פירש. אמר משה. עיקרה לא נתן הוא. לפיכך יעש נוסף ממש נחמה. כמה טרחה המפרשים בבואר זה. הצל יתבאר הע"ב. כי הו הכליה מעשה הש"ך היתה כנגד הנחשים השרפים אשר בלחור צעם. כמבואר בפרשה (הקת). וא"כ. הארי דכנגד זה ליה הקב"ה שיתפאלו ג"כ ע"י הכוונה כוז (ע"ד הלשון ממנה עלמה מתקן רישיה). ואמר עשה לך שרף. בודאי היתה כוונתו לנהש שרף. ומש שהין כתוב ק מפורש. קלור לשון הוא. כאלו כן יב הרבה במעלה ימדויק הלשון (בלשון המייה. וכי) עקרה (של מזהו ז') לא נחש הוא? פ"ד ה"ה. א"ר יוסי. בכל הקרבתות כתיב והקרבתם. וכאן (באחד לחודש לצביע) כתיב ועשיתם. עולה. אמר הקב"ה לישראל. מתיכן שנקבתם לפני לדין בראש השנה יאלהם בשלום. מעלה הני עליכם כאלו נעשיתם ביה חצאה. ובצבלי רה"ב (ח' א') בקשו למלא סמך בחורה דרש"ה הו יוס הדין. והנה זה אפורש בירושלמי:

מסכת יומא

פ"א ה"א. ביום המעשה אומר. מלמד שחזר מושחין ואין מושחין שנים. מאי טעמא. א"ר יוחנן. מניס איבה. הנה עשה הדיוק לטו. משום דדי ה' לכתוב ביום המעשה. ובח"כ הגירסא אין מושחין שני ימים ביום אחד. אבל להטעם שבירושלמי. משום איבה. אין ג"כ הם ביום אחד הם בשנים ושליש ימים. וז"ל דאשיגרא דנישנא היה בח"כ "ביום אחד". ועיקר הכוונה בעת ובעונה אחת. ובמב"ס פ"ד ה"ו מלהמ"ק הלשון אין מושחין שני ביה"ג כלה. והכ"ס הראה מקור לתו"כ. אבל לפי שבלאו נראה שיון הרמב"ם במקורו לירושלמי שלפנינו. מדלה כהב ביום אחד. כמו בח"כ:

פ"ב ה"א. עליס על האש. מלמד שנתנו להקדים אש לעליס. — ומכונת דרשה זו לדרשה הח"כ עליס על האש ולא אש על העליס. ופלא כי שמע דין זה ברמב"ם (בפ"ב מהמדין):

פ"ג ה"ו. ולבני אהרן העשה כהנות. שחי כהנות לכל אחד. ורבי יוסי אומר. כהנות דעלמא (כלומר. מדכתיב ולבני אהרן. כתיב ג"כ כהנות. בלשון רבים):

והנה לא יתבאר עטם חכמים. דהא כמו כן כתיב הצנטיס ומנבעות ג"כ בלשון רבים. וכ"כ במגילה (ז' א') ומתנה לאצוויס. שחי מתנה לשני הצוויס. ופירש"י. די מתנה אחת לעני אחד. ומפ"י דכתיב ומתנת. בלשון רבים. אך גם כתיב לאצוויס:

והנה הרמב"ם בפ"ח מכלי המקדש לא זכר כלל מדין זה. והנה חפ"י שכי שכתבנו לא נהבאר הכרח הדרשה של החכמים (שחי כהנות לכו"ל) אך חפ"י כן דרשה חז"ל היא ועממה ונמוקה עמה. ולחנחו לא נדע. ולא בדינו להשמיטה. וביותר פלא על הרמב"ם. כי בריש חגיגה (ג' א') אמרו. חרש בלאנו אחת פטור מן הראיה (למקדש). משום דכתיב בענין. תקרא את האורה בלאויס. בעיקר שיטעמו בשחי האויס. וירושלמי שם חלו דרשה זו מן בלאויס בדרשה שלפנינו מן כהנות:

והנה הרמב"ם פסק כדרשה בלאויס והשמיט הדרשה מן כהנות. והנה הרכיב הן ולאו במוזן אחד:

פ"ב ה"ב. והב הארץ היה עוב — עוב כמשמעו. כלומר. בתכונתו. אבל מהתוס' ביומא (מ"ד ז') מתבאר. שלפניהם היתה הגירסא בירושלמי. מהו טוביה. שכשארפין אורו אין נחסר כלום. וחסר הוא בירושלמי שלפנינו *):

פ"ז ה"ג. וכמעט קולו בצוואו וגו'. יבא קול ויכפר על קול הכורז נפש. לא נהבאר ענינו של קול הכורז נפש. ויחזק במרמז לפסוק קול דמי אחרן לועקים וגו': פ"ח ה"ג. על כן אמרתי לא האכל דם. מכלן דתיה בכלל אכילה. ומפ"י בירושלמי. דאין לומר דאירי בדם שקרש. דהא תנין דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה. — ואני תמה. מה לר"ך לכוכח דחוקה זו דלא אירי בדם שקרש. בעוד שמוטפה דהרס מוכח זה. דאחרי דמפרש בכתוב בעטם האיסור משום דראי לכפר על המזבח. והיינו להזות. וממילא מוזן דדם קרוש אינו ראוי להאכל:

מסכת כוכה

דף כ"א פ"ב ה"ו. מהו זכוכית לבנה. שהיתה מתקפלת. כלומר. שכל כך היתה דקה ורכה במלאכה. עד שהיתה להתקפל. לגלול כמו נייר:

ובבבלי במשנה סוף סוטה: משהרז ביהמ"ק בטלה זכוכית לבנה. ותוס' בשבת כ"ז ובצ"מ כ"ט ז' ור"ש ז' פ"ט מ"ז מכלאיש תמהו א"ך אפשר לומר שבעלה. והלא מילט בגמרא שגם אחר החורבן היתה זכוכית לבנה. וכמו בצרכות ל"ה א'. ועוד:

ורכן כהנו דלון הפי. בטלה שנגמרי בעלה אלא שלא ה' מאי זכוכית:

אבל זה פלא. דהלא החוש מעיד על מל אות זכוכית לבנה לרוב:

וגם כי הלשון "בטל" הוא תרגומו של הפרה (פי מטה). והפרה מורה על עקירת הדבר משרשו מבלי השאיר כל זכר. ואומריה ח"מ בעל מעלינו כל גזרות קשות. ולדברי ההוס' מבקשים על מקלה העברה?

אבל מה גדול האנר שכולם העלימו עין מירושלמי זה. שמפרש מהו זכוכית לבנה שהיה מתקפלת והיו הפירוש. בטלה זכוכית לבנה. רק כזו. שהיתה מתקפלת. אבל סתם זכוכית לבנה ישנם למדי:

מסכת תענית

פ"ג ה"ה. ידבק ה' וגו'. אמר רבי לוי. כאלה היות שמדבקת שלשה ככרים זה אחר זה. — ור"ל. במעלה מתדבקת הוא רק הם דבקה בשלשה הנשים זה אחר

* הערה זו ראוי להסדף לפרשנים הסמאמים כאלים נספרי הראשונים משם הירושלמי וירושלמי שלפנינו לא נמלא. — [עיי' בכתובות לירושלמי]:

זה. אך לא נבאר מה ענין המשל מדבוק ג' ככרים ע"י אשה. ויתכן לומר. דמוסב על ערב שבת. שמכירה ג' ככרים לג' סעודות של שבת. וא"כ הוא. יהי רא' מכתן לדעת בעל שבלי הלקט (הבובל בצ"י לאו"ח סימן רל"א) ולבעודה שלישיית אין לר"ך לחס משנה. שהרי כתיב לא נאשר לבעודה שלישיית כי אם כבר אחד:

פ"ב ה"ב. תיאל. שלשה ספרים (ספרי התורה) מלאו בעזרה. באחד מלאו כתוב מעון (אלהי קדש. ס"פ ברכה) ובשני מלאו מעונה. וקיימו שנים ובטלו אחד. — יתכן שהסופר שכח מעון כתב עפ"י המקראות השקיפה ממעון קדשך. ה' מעון אשה היית לנו (ההלים ז') ועוד כהנה אך טעה בזה. כי הו"א מן מעונה שכתבן בל התם למ"ד בתחלתה. כמ"כ רש"י. בפסוק זה. וא"כ עיקר הסס גם כן מעון:

פ"ד ה"ד. אשר שבת (פ' תשא) הנח רבי ישמעאל. אמר לו הקב"ה למשה. יסיה עשית ששבת. — ומפרש אשר מלשון אישור וחיוון (ובשמ"ר פ"כ הלשון יישר. וכן בלשון ב"ר). אך לא נבאר הכרח הדרשה:

והרוב לומר. משום דעפ"י נמוס ור"ל. בניהג שבעולם. כאלו עושה בהפזו או בצעמו דבר שלא כהוגן. אין ראוי להזכירו מעשה זה. כי זה לו לעגמת נפש ולהלבנת פנים. כי גם נפשו שלו ירעה לו על מכלול זה שעשה:

והנה המשך הכתוב כלו כזה. וכתבת על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שבת. והנה המלים. אשר שבת' אינם מוכרחים כלל לענין. ולא ה' הענין חסר במאומה לוא השמיטם הקב"ה מלאמרם. ולפי"א אם ינמא ששעה משה במעשה השבירה דבר שלא כהוגן לא ה' הקב"ה מזכירו מעות זאת. ומדובר. מתבאר שניתח לו להקב"ה מעשה זו והודה לו על זה. וכסמך לדבר הלי זה בלשון "אשר" — אישור יישר. כמבואר:

פ"ב ה"ה. תיאל. ששעה שעלה משה למרום וקבל את הלוחות וישראל עשו את העגל. ביקש הקב"ה לקחור מידו. וגברה ידו של משה וחתפו ממנו. לאל"כ אמר הקב"ה. יהא שלמא על ידך דגברת מנאי. הוא שהכתוב משבתו ואומר (ס"פ ברכה) ולכל יד החזקה:

וצריך באור איך יתפרש לפי זה סוף הלשון "לעני כל ישראל". ול"ל דמפרש המסך לשון הכתוב לחלקו. ולכל יד החזקה — שהראה משה במרום. ולכל המורה הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל. ויש סמך לבואר זה. יתן כי לבני יד לא יוגח הלשון אשר עשה משה. כי יד עושין בה. ולא עושין אותה:

מסכת מגילה

פ"א ה"ד. סעודת פורים שחל בשבת מאחרין אותה עד אחר השבת. משום דכתיב בפורים לעשות אותם ימי משהה ובמחה. אה ששמחתו תלויה בצ"ד (בעבור השנה וקדוש החודש). ילא שבה ששמחתו תלויה בדי שמים. כלומר. שיום השבת קבוע ועומד מבלי לורך לקביעות צ"ד:

והנה הרבה אחרונים החליטו. דששבת אין מחויבים בשמחה. רק בעונג (ושמחה ועונג כיו דברים הם כמבואר בשבת (ס"ב ז') ועיי' בספר זכור שור לתענית ל'. והנה מירושלמי שלפנינו שהיורה מפורשה ליה. אלא ששבת מחויבים בשמחה. כמ"ס ילא שבת ששמחתו וכו'. ומערך את השמחה בערך שמחת פורים:

וכן מהבאר דעת הירושלמי. בצרכות פ"ב ה"ז. שאמרו בטעם הדבר שאין אבילות נוהג בשבת. משום דכתיב (משלי י') ברכת ה' היא העשיר ולא תוסף עלב עמה. ובשבת כתיב ברכה (ויברך אלהים את יום שבתו). והנה הי"ך עלכות היא שמחה. ע' ברכות ל"א א' וגדו כ"ג א':

וכן נראה דעת הספרי. כי בפסוק צפ' בהעלתך זביום שמחתם וצמועדיכם. דראו. זביום שמחתם. זה השבת. ועיי"ס בהגהות הגר"ה. ולפי המבואר. הנהגה ל"ע:

וממוציא דבר תראה. כי יש לרון צמ"כ תר"י בריש פ"ג דברכות. שאין טעם לחייב אכילה בשבת. ולפי המבואר דבבת חייבה בשמחה. וקיי"ל (פסחים ק"ט א') אין שמחה אלא בשבת. ואם כן חייב זה מבואר:

פ"א ה"ט. משך זו מוסיף. וכתב הכ"מ. דל"ל זו מאסקווא. עכ"ל. ואין זה נכון כלל. ומתן יבודה של עיר זאת לא יכון כלל. לכהן. אבל האמת. שמתין למדינת מוסיף שבלוחי הקטנה. המוכה לר"ך בתיבנה. אלא יש השחור. — ובספרי. "הכרונות" כהבתי עוד בזה:

פ"א ה"ט. נומר זו גרממית. וכ"ה הגירסא בצבלי יומא י' א') בשני ממי"ן. וכן בערוך. ערך גרממית. ומכונת גירסא זו אל הרגום הכסוק ביחוקאל (כ"ז י"ד) מבית תוגרמה — ממדינת גרממית. אך בהרני"ג כתיב שפרשת נח הגירסא (גרמית). והגר"ה ציומא שם הגיה גרממית תחת גרממית. והמה חני. שביכר גרמית אחת (בתרני"ג על הרצב (תלמוד בצבלי וירושלמי. הרגום יחוקאל וסי הערוך) ולע"ג:

[עמוד 32] פ"א ה"א. ופי הליכו מקריב בליסור צמוזא אמר רבי שמלאי דבורא. וכדברך עשייה. ע"כ. הלשון קלרה. ובמילוחו צמ"ר ר"י אחרי (כ"ב ו')

בזה"ל. אמר רבי שמלאי. הקב"ה אמר לו. שלמור ובדברך עשייה בדבוקך עשייה. ע"כ. ופשוט. שהכוונה בירושלמי (ג"כ בשם רבי שמלאי) דבורא. על פי הדבור. וכמו צמ"ר:

ורבי לבי חיות בהגהותיו למס' צ"מ (כ"ה א') הדין בהמלה "דבורא" הוא תואר (שם לווי) לרבי שמלאי. וקרא. "רבי שמלאי דבורא" על שם שאלת חידוש זה שאמר כתיב ובדברך עשייה לא חידש דבר בכל התלמוד וקרא על שם ענין זה:

וכמה גדול המכסול!

פ"ב ה"ו. האומר שמע שמע. אמן אמן עהכ"ל יסכר פי דובר שקר. ועמלו המפרשים בהטות השקר כתיב:

ויתבאר עפ"י מש"כ הרמ"א בזה"ע" בפרד הנט סימן ק"ד סעיף ע"ג בזה"ל. ויזכיר החכם (המסדף את הנט) להבעל ולהסופר ולהעדים. אשר בעת שישיבו לו על שאלותיו ישיבו רק פעם אחת. הן" ופעם אחת "לאו" ולא שתי פעמים:

ולהסביר הדבר י"ל עפ"י מ"ס צב"ק ל"ג א'. יש הן שהוא כלאו. ויש לוא שהוא כהן. ופרשו רש"י ותוס'. שאל אומר "הן" בלשון המיה היו כמו לאו. וכן שתי פעמים "לאו" בלשון המיה היו כמו הן:

ורפ"י י"ל. דכמבעת הדם מלה אחת שתי פעמים. כמעט ששמע בהבירה לשון תמיה. ולמלער — נטיה להבירה המוהית. ואם כן. בלמרו "הן" הן" אפשר שהשומע יטון במאמר זה לשון המיה. וכמו שאומר בסגנון שאלה "הן" (בסגנון המורה לשלילה). וממילא אפשר לטון כמו שאומר "לאו" "לאו". וכן בלאו לאו. הוי כמו שאומר הן. הן. וע"ע בגיטין ס"ג ז':

וממוציא דבר תראה. כי מלה אחת המהבטת שתי פעמים מורה על הפכו ולכן כשאומר אמן אמן. דהיינו אמת אמת מורה על הפכו (שקר) וכן ביתר הדברים הנשנים שם. ולכן על זה נאמר יסכר פי דובר שקר:

זכור ר' לפרש בבבלי זכור (י"ב ב') האומר המת המת הפסיו להאי נברא וכו'. כלומר העיר אחרו על התקון:

מסכת חגיגה

פ"ג ה"ה. מוצה מקטר קטורה. אמר רשב"ל. מקטר קטורת אין כתיב כאן אלא מקטר קטורה. מלמד שהמוצה היו מקטיר את הקטורה (כלומר. שהי' מקטר באש של מעלה בני יצוע מאש של מעלה). וכמה עמלו המפרשים להעמיד הכוונה. והנהו ותקנו ופרשו—ואין נחת:

אבל האמת. כי דרשה זו באה גם במ"ר פ' לו. ובהה זכ"ל. מתקטר בקטורת אין כתיב כאן אלא מקטר קטורה וכו'. וכן ז"ל כאן בירושלמי. ומהבאר היטב ומה שראה רשב"ל בכלל להוליח ממשמעות הלשון מקטר קטורת. יתק למר. דהיא לשיטתו צבצבי סוף חגיגה (כ"ז א') שאין האור שולט במזבח הזהב. אפ"י שלפיו רק כעובי דינר זהב. ויש בהנחומא. שהיו משה ממה על זה ואומר. אי אפשר שלא ישרף העץ. ואמר לו הקב"ה. כך דרבי באש של מעלה. אש אוכלת אש ואינו מכלה. מדכתיב והקטיר איננו אוכל. פ"כ:

והרי מצוה. שהי' המזבח מון באש של מעלה. ולכן דרש כאן הלשון מקטר קטורת באופן המטון לעינינו:

מסכת מועד קמון

[עמוד 2] פ"א ה"א. ר' זיסנא בשם ר'. לא שנו אלא במועד וכו'.—בסנה"ד בשם רבי זיסנא. מביא דרבו. שמות ההכמים שאמר רבי זיסנא בשמס. וחסיב. ר' זיסנא בשם ר' לא. ומליין לירושלמי כאן:

וצר מאוד על מכשול משונה זה. כי הלה לא" לא מן השם הוא. כי אם מעיין הבלכה. ומוסבה אלמטיה. לא שנו אלא במועד. ור' נפתלי משכיל לחיטן בסנה"ד שערך וסידר וביקר לא הרגיש בזה:

פ"ג ה"ה. תלתא יומין נפשא (של המת) מטייבא על גופא. סברה דחזרה לגופא. כיון דחמית ל' דאבהני זיו אפי'. שבקה ל' ואזלא וכו':

ומתבאר דלאחר שלשה ימים נשנה מראה פני המת. והו יסוד לדין המשנה בסוף יבמות (קכ"א א') אין מעידין על המת אלא עד שלשה ימים. והו מפני שא"כ נשנה מראהו וממילא אי אפשר עוד להעיר. וגם מהבאר. דהלשון "עד שלשה ימים" הוא עד בכלל. כמשמעות לשון הירושלמי תלתא יומין נפשא מטייבא וכו': ודגה איתא ביו"ד הלכות מליחה סימן ס"ט סעיף י"ב זכ"ל. הוה הגאונים (כך הלשון בטור) בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה כתיב דמו בהוכו ולא ילא

עוד ע"י מליחה. ולכן אין להכנו מבוטל אלא לוי וכו'. ע"כ. וכמו הפוסקים. שאין כל מקור ויסוד לחדוש דבר זה:

אבל לפי הירושלמי שלפנינו. דלאחר שלשה ימים משחני זיו אפי'. והסברה נוהגת. ששטי זה בזה ע"י קלקול הדמים והלעמקיהם. והרי מהבאר. דחזר ג' ימים מלשמך כדס ואינו ראוי עוד ללחה:

פ"ג ה"ה. ויהי לשבעת הימים (פ' נח). מה טיבם של שבעת הימים (במצול). שימיר הקב"ה על עולמו שבעת ימים. ומכרש. בענין השימור. שהתאבל כביכול הקב"ה על חורבן העולם. ומכאן להבילות שבעת ימים:

ומה יפה ואמה יתפרשו עפ"י זה דברי הגמרה צבצבי מו"ק (כ"ז ב'). אסור להקשות על המת יותר מדלי. אלא שבעה להספד. מכאן ואילך אומר הקב"ה. אין אחס מרחמים יותר ממני. ופירש". שמעשה ידי הוא והרגתיו בפשעי. עכ"ל. והנה לפי זה אין מצוה טעם השעור משבעת ימים. וגם בכלל אין הפי' מרווח:

אבל לדברי הירושלמי שלפנינו פשוט ואמה להמתה. שאומר הקב"ה. אין אחס מרחמים יותר ממני. שגם אנכי לא התאבלתי על הרבן העולם יותר משבעת ימים:

פ"ג ה"ה. מניין להבילות שבעה מן ההורה. שנאמר. ויעש לחביו אכל שבעת ימים. וכי למדין מקודם מהן תורה. ע"כ. ובהוב' מו"ק (כ" א') ועוד מפרשים תמהו על קשית הירושלמי "וכי למדין מקודם מת"ת?" והלא כונה עניינים למדיה מקודם מת"ת. ובירושלמי גופי' יש כאלה. וגם אינו מכיון הלשון. שפתח בקושיא ואינו מסיים מאומה. ואין רגיל סגנון בזה:

אבל מראה. בט"ם קלה כאן. ותחת "וכי" ז"ל "וכן" ובה תחת. וכאן. כלומר. וכאן למדין מקודם מת"ת. ובכלל בלשון הירושלמי רגילין כמה מלים לבא בהשמט אל"ף. וכמו השמות ר' בא. ר' בון. ר' לעזר. תחת ר' אבא. ר' אבון ר' אלעזר. והרבה כהנה וזה מפני כלות הברת האל"ף:

וראוי להעיר. כי המלה "ק" תחת "כאן" באה גם במקרה. בהחמיה (ב' פ"ז) עד ק לא הנדתי. ת' עד כאן:

מסכת שקלים

פ"א ה"א. כפורת זכב. א"ר יוסי בר חנינא. יבא זכב של עפורה ויכפר על זכב של עגל. ע"כ. ויש להעיר. מה שלא העירו כזה על יתר כלי הזהב שבמקדש. כרובים. שלק. מטרה. מוצח הזהב:

וצ"ל עפ"י מ"ש בהנחומא. למה נקרא שמו כפירת. מפני שמכפר. ולכן קבב דרשה ע לשם זה. בסגנון לשון נופל על לשון:

מקור ברוד

הערות וחדושים לירושלמי.

מאת הג"מ ברוך הלוי עפשטיין שליט"א (בעה"ס תורה המימה) בנו של הג"מ יהואל מיכל הלוי ז"ל (בעה"ס ערוך השולחן ועוד):

מסכת בבא קמא

פ"ה ה"ז. וכו' יפתח איש בור וגו'. אין לי אלא שחפר הוא. לקח ירש. יתן לו במהרה מניין. ה"ל לו כי יכרה איש בור:

הנה בפסוק הכונה י"ל דמשמע י"ל. דהשון אי כי יכרה מורה שאין עיקר הקפידה על מעשה הכריה. אך על תולדה היותו האפשר לזה ע"י זה. והוא שהיה הקפידה על המעשה הי' לו להחיל בלשון כי יכרה. והלשון לא כי יכרה משמע שהיה רק לשון הגב וסבובי. ומדעיקר הקפידה רק על תולדה היותו האפשר לזה. ממילא מובן. שאין ל"מ אם כרה בעלמו או לקח או ירש או יתן לו במהרה:

ואמנם י"ל. דסמך עור לדרוש זה. משום דבעלמא מילי במעשה בור בקרקע האדמה הפעל "חפר" ב"פ הולדות. חפרתי את הבאר. הבאר אשר חפרו שרים (פ' בלק). חפר גומן (קבלת י') והרבה כהנה. ומפרש ע"ד אסמכתא "כרה" מלשון קנין. כמו השרה אשר כריתי לי (ס"פ ויחי) שפירושו אשר קניתי. ובפ' דברים מ"ט חכרו מאתה בסקף. ובהושע (ג') ואכרה לי בחמשה עשר כסף. ומזה בתלמוד ר"ה"ם (כ"ו א') אין כירה אלא לשון מכירה:

מסכת בבא מציעא

פ"ד ה"ב. הניח. כי מלאה הארץ חמם. מה היו חומסין. בר שם אוי נפיק ומטן קופה מלאה תורמוסין (מן קטניות) והיו מכוונין ומטלין פחות פחות משהו פרוטה. דבר שאינו יולא בדיינים. והמורה המפרשים מה לזה הירושלמי לומר בזה: **אבל** האמת. כי זה המאמר כן קטוע וחסר. וז"ל כמו שהוא במלואו בת"פ פ' נח בזה"ל. כי מלאה הארץ חמם. היתה חמם והיתה גזל. א"ר תיגלא. חמם אינה שו"פ. וגזל שו"פ. וכך היו חכמי דור המבול עושין. הי' (כשהי') אחד מולא קופה מלאה תורמוסין וכו' (כמו בירושלמי). והדברים מפורשים:

מסכת סנהדרין

פ"ב ה"א. כהן גדול שחטט מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו. א"ר מנה. כתיב. כי נד שמן משחת אלהיו עליו אתי ה'. כביטל. מה אתי בקדושתו קף שהיה בקדושתו:

ויש להעיר מה חרופ והכבודו בזה בכה"ג. והלא גם כלל אדם הדיון קן. כמו דקיי"ל. כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידו כריתתן. שנאלח ונקלה אחך לענין. כיון שלקח הרי הוא כחמך (מכות כ"ג ב'). ובפירוש כשב רמזים בפ"ד ה"ז מסנהדרין. כל מי שחטט ולקח חזר לכשרותו:

וי"ר עפ"י המבואר בירושלמי הוריות פ"ג ה"ב. שכל מי שמעלתו גבוהה פתחו מרובה. ולכן ראש ישיבה שחטט מלקין אותו ולקח חזר לכשרותו. ולפי זה כלל ים סברה שגם ככהן גדול קן. קמ"ל מדרשה מיוחדת שהוא בקדושתו קף ובדמפרש:

ומתבאר הירושלמי כן אולי בשיטתו בהוריות:

פ"ג ה"ט. תנח דבי רבי יסמעאל. ופסו העדה והלילו העדה. שלא סתם העדה (כמו לסנהדרין) לא קרובי המכה ולא קרובי המוכה. המפרשים טרו בלאור הדרשה. וי"ל פסו. דסמך על המבואר בסנהדרין (כ"ט א') שלא יהיו דיינים שונאים להדון. ומוסף רבי יסמעאל. דגם אהור שיהיו קרובים להדנים. משום דקקרוזים. יבקשו זכה להקרוז וחובה לכשגדלו. ולא יהיו דיינים שמתון ופסו והלילו:

פ"ג ה"ט. ועמדו בני האנשים אשר להם הריב. מה ס"ל שני. שלא יהא אחד טומד ואחד יושב. אחד מדבר כל רטר. ולאחד יהמר הדיון קלר דברין. לא נתבאר טעם הדרשה מלשון שני. וי"ל עפ"י המבואר בכמה מקומות בתלמוד ובירייתו והגדה. דכל מקום נאמר מספר "שני" מורה שיהיו הדברים שיש צרכם וצרכונם. משום דאל"ה לא הי' לו לכהו. כיון דמשו רבים שנים. וכה דרשין ביומא (כ"ג ב') שהי לפני מלודע ושני שפירי ויהכ"פ שיהיו שוין במלכה ובקומה ובדמים. ובתור"כ פ"י אמור בשני עברונים ובספרי פ' בהעלתך בשמי הגולות וזה טעם הדרשה על הפ' שני גוים בבטח אלו אנטונינוס ורבי שלא פסקה וכו' (מלא לך השוה בשניהם) ובקדושין (כ"ה ב') כי יהיה לתיש שהי נשים מעט אחד. ובמ"ר ויאל. וללבו שתי בנות. כשהי קרות מפולשות וכו' (וחשב לך השוה שבשניהם). ועוד כהנה:

וגם כן דריש מעין זה בענין אחד שיהיו שיים צעמדהם ובדבורם לפני הדיינים כמבואר:

פ"ד ה"ו. ויהמר יהודה וגו'. פירש הפ"מ. דמוסד הפ' ויהמר יהודה מה בלע כי נהרג נפשו. אבל אין זה מבואר. דבאותו ענין לא פסק יהודה בן מוחלם דיני נפשות. וגרסה ברוב. דמוסד על הפ' ויהמר יהודה הוליותו והתקנה פ"ה ה"א. וימללו איש מקושט עליהם. מלמד שמלכותו הולש מן הקרקע. ולא נתבאר הכרח הדרשה. וי"ל. משום דלשון מקושט האפשר לפרש בשני אופנים. האחד מענין לקוט וקבוץ. כמו לקושט קס לתבן (פ' שמוה ה' י"ב. ופירש"י. קס לשון לקוט) וגם מלשון תלישה ובקיעה. כמו והגני מקשפת שנים פלים (מ"א י"ד). ושם לא שיק לקוט. כיון דלך שני עליה היו. והנה מדנתחייב כן זה האיש פושט. ובלקיטה הלא אין איסור כזה. לכן בהכרח י"ל שהי' תולש מן הקרקע. חה טעם הדרשה:

פ"ה ה"ב. בן סו"מ שאלכ בחבורת מלוה אינו נטשה בן סו"מ דכתיב אינו שומע בקולו. יאל זה שהוא שומע בקול חביו שבשמים (ר"ל). שאינו שומע בקולם בעצירה. לעבור עבירה. יאל זה שנטשה עבוד. והוא הכל דבר איסור פסור דכתיב ולא ישמע תליהם. יאל זה שאפילו בקול חביו שבשמים אינו שומע:

ובבבלי (ע' ב') איתא. הכל דבר שהוא מלוה או דבר שהוא עבירה הנו נעשה בן סו"מ. שנאמר. אינו שומע בקולו—ולא בקולו של מקום. ופירש"י. דטעם זה קאי רק לפסור מדבר עבירה. אבל זה קשה מאוד. דהא טעם זה מוסב גם על פסור מדבר מלוה. וגם לפי דבריו יקשה מ"ל פסור דבבר מלוה **אך** האמת היא. דטעם הלמודים הוא כמו בירושלמי לפנינו. דילף לטעמים. אך צבלי זה הענין חסר וקטוע:

פ"ה ה"ה. וילאו זקניך (בפרשת ענלה ערופה) פרע למגרים. מגיד הכתוב. כשם שקני ב"ד שלמן בלך. כך לריבין להיות שלמן בלכריהם. וכהא גוה דייש בהמשך אובה הפרשה. וענו והמרו. פרע לאלמים. ידנו לא שפסו פרע לגדמים. ועיינו לא ראו. פרע למומים:

ובבבלי סנהדרין (ל"ו ב') דריש לסנהדרין צעלי מומין שפסולין מפסוק דה"ס ט"ק יפה רליותי ומוס אין בך. דריש בהסבה לסנהדרין. ולריך באור. דילף מדרשה אסמכתית ולגדה כו'. בעוד שבהורה י"א דהס נמורה בזה. כמו שהבאנו מירושלמי:

ואפשר לומר לדעת הצבלי. שאין ראוי מכלל לסתם סנהדרין. דכאן דרוש שמוש עקרי צנופס. משאין קן צהסם הורלות:

פ"ה ה"ו. הצועל ארמית קנאין פוגעין בו. חני. שלא ברטון חכמים. ופנחס שלא ברטון חכמים. א"ר יודה בן פוי. בקשו לנדומו. אלמלא קפלה רוח הקודש ולאמרה והיתה לו ולדעו אחריו ברית כהונת עולם:

כמה עמלו המפרשים בצבור כל מאמר זה. ואמנם יתבאר בפסיעות ובקל. כי אמר. דהא דהצועל ארמית קנאין פוגעין בו. אין פגיעה זו מרלון חכמים. כלומר. אין רוח חכמים נוטה מזה. וטעם הדבר. משום דכיון דלריך לפסוה זה (פגיעה זו) ברוח קנאה אמתית לכבוד ה'. א"ר אי אפשר לעשות דבר זה מופש כללי. יתן כי אולי אינו פניה לדריש בזה של זה. ובין כה הוא הורג לפש שאינו מחייב מיתה מלך הדיון:

ופריך על זה. וכי פנחס עשה מעשהו בזה (שהרי לומר) שלא ברטון חכמים. ומשני אמנס קו. דבאמת בקשו לנדומו על זה. לולא קפלה רוח"ק והעידה טעסה מעשהו בקנאת אמת לכבוד ה'. אשר על זה העידה הממנה מצרית כהונת עולם:

מסכת שבועות

פ"ד ה"ו. אלא בלא שבעה הוה כשבעה בלא אלה. מכלן שחירה לדברי מהרש"ט בשבועות (ל"ה ב') שמחך הלשון שם בגמרה. ומניין לעשות אלה שאין עמה שבועה כלה שיש עמה שבועה". והנה כן מפורש דלה בלא שבועה קיימת כשבעה בלא אלה. וא"כ אובה הנירסח קיימת:

פ"ה ה"א. וגוכ מבדי האיש. מביה האיש ולא מראש גנו. הפ"מ וההריו בעל קלה"ה בדין שמ"ע פרו דקאי לענין הקיטה הכלל שמקנים הבעלים להשומר עבור זה שמטלם לו הקרן. ועל זה אמר. דוקא אם הכניסה השומר לביטו או מקנה צו הכופל. אבל הן אין ענין לכאן הדרשה אשר לפ' שלמעלה אם המלא ממלא וגו':

ובאמת יתפרש כפשוטו. דרק אז פסור הש"ח. רק אז אם נהו להפקדון צביתו ומשם נכנס. בצלום הוא. אבל אם נתנו בראש גנו (ובגג שאינו מבוזר. כהמשך הדברים בירושלמי) חייב הש"ח. משום דכאן כזה פושט הוא: **פ"ה ה"א.** השבע לי שלא נהת עיניך בה לגזולה. אשיגרה דליפנא הוא. כי אין חייבין אלא על שליחות יד בפ"ט ע"ב:

מסכת מכות

פ"ב ה"ה. מניין שאפילו אמר (גואל הדם) איני יכול להקבילו. ת"ל בפגנו צו הוא ימיהו. ופירשו המפרשים. מניין שאפילו איני יכול גואל הדם לפגוע בו מיד שמלוה עליו לחזור עליו. ת"ל בפגנו צו הוא ימיהו. דמשמע ימיהו מכל מקום. עכ"ל. אך אין מבואר הלשון אפילו אמר. וגם הלשון איני יכול להקבילו. אינו מכיון לכאן. לפירושם:

ולכן נראה הכונה. כי מקביל דין זה להדין שבבבלי סנהדרין (מ"ח ב') מניין שאם אין לו גואל הדם שצ"ד מעמידו לו גואל הדם. ת"ל בפגנו צו מכל מקום. והירושלמי מוסף חוב צ"ד בזה גם צעת שיש גואל הדם ואינו רואה להמיתו ומחלל שיהי יכול להמיתו. והיינו להקבילו:

מסכת עבודה זרה

פ"א ה"ב. וברומי לוחין לי' סנטורה דעשו. ובמ"ר ס"פ תולדות הלשון עד כחן קורין סנטורין דרומי. וי"ל סנטורי דרומי:

פ"ב ה"ו. מה השינה היתה וכו' (ובמך על הלשון אשר תשים). אבל בסמ"ג. עשין י"ב. גורם מה הפטינה היתה. ואולי דרשנו ע"ד רמז בהפוך המלה. לפיכך"ה"ה בהפוך אותיות. כמו כש—כש:

פ"ב ה"ד. ע"פ של עכו"ם חסורה מיד כשהטשה. והעפ"י שפדיין לה נעבדה. וע"פ של ישראל (הנעשית ע"י ישראל) אינה נאסרת כל זמן שלא נעבדה. — ולא נתבאר הטעם בזה:

וקרוב עפ"י המבואר בסנהדרין (כ"ה ב'). דמסיח שאמר אלקי ואעבוד פסור. משום דכל כמה דלא עבד הכשר ממליך ולא יעבד. ולכן גם בענין מעשה"ע"ו ע"י ישראל יש לזון קן. שאעפ"י ששעה"ה קן כל זמן שלא עבדה. אפשר לומר דהמעליך ולא יעבד. משאין קן ע"י הנעשית ע"י עכו"ם. כיון ששעה"ה בודאי יעבדה. ולכן זו נאסרת מוזמן העשית. ושל ישראל מוזמן העבודה:

פ"ד ה"ז. ע"י שהניחיה עובדיה בשעת מלחמה חסורה. איני [ובחיו מלחמה] צמלתמה יהושע. דכתיב כי החרס תחרימה:

וגראה הכבוד. כי האיסור וההיתר במקרה הגחה הלוי בזה. כי אם הניחה מדעת. או בודאי בטלה. אבל אם מהמת מקרה עזובה. מפקח מלחמה וכדומה. או רק עזובה ולא בטלה:

והבחינה לדעת זה בשעת מלחמה. הוא. כי אם היתה המלחמה לשעה והיו יכולים לחזור ולקבלה. והם לא חזרו ולא קבלה. ניכר שמדעתם הניחיה ובטלה. אבל במלחמה קיימת. שרשום משם וגם נתיישבו במקום. באופן שלא יכלו עוד לחזור. שוב אין ראוי שבטלה. אחרי כי רק מהמת החרס הניחיה:

והנה מלחמת יהושע (עכ"ל מלכיה) כנודע היתה מלחמת קיימת. שישראל גרשום והחרימום. כמו שגלשו על זה. כי החרס תחרימה. ומתקיימה מלוה זו בימי יהושע. ולכן מלייר זה במלחמת יהושע. ובירושלמי בל לזר עוד אופני היתר. וכולם יתפרשו על דרך זו:

פ"ה ה"ד. ר' ישמעאל איל להדין גפולה. ההון סתאי לגבי. אמר להון. לית אהון סגדן לפורה אלא ללמלא בהתוהי. דכתיב ויעמון אותם יעקב הנה הלה אשר עם שכם. ופרשו המפרשים. נפולא—בר. ולבד שלא נתבאר מקורו. עוד לפלה קול. מניין ידע ר' ישמעאל את החרס שחתימו עמך יעקב אה כע"ז:

אבל האמת. כי מבואר במ"ר ס"פ מבעי ובפ' עקב. שבהחיים קורין לעיר קסס "נפילי". ולאמר להם. שמשפחתים הם נהללם שמתת לארץ בעיר שכם. וכמבואר בפסוק:

והתום בנביאים (ק"ג ב') הביאו זה הירושלמי בשמי לשון:

והאמת כי כהבו הפוסקים כשים לאדם כמה חמיות דיה כשכהבו חמיה החת: וזו כונה הירושלמי. כהב חמיהו וחמיהה ככה. ואפילו כהב חוטו — אפילו רק חמיהה החת:

מסכת נדרים

פ"ג ה"א. יש הנלוו בנדריים ואין תנאי בשבועות. ונראה בטעם הדבר. מכוס דכיון דשבועות יש איסור שבועת שוא. א"כ אם לא נתקיים התנאי. הרי נשבע לשוא. אבל בנדריים לא שייך נדרי שוא. ולכן בשבועות אם נשבע על תנאי. בטל התנאי והשבועה קיימת:

והנה הפוסקים לא הכריעו כהירושלמי בזה. הלא דנדריים ושבועות אחת הן לענין זה. ולא נבדל. למה לא הפסוק כהירושלמי כל עיר שאין חולק על זה בבבלי: וי"ל דמכוס על מ"ש בנדריים (י"ג ב' וט"ז א'). חומר בשבועות מנדריים וכו'. וחשיב שם כל פרטי חלוקי דינים שבהם. ופרט זה לא חשיב. ש"מ דלא ס"ל כן: פ"ג ה"ב. ערות אשה אחיך לא תגלה ויבמה יבא עליה בדבור אחד נאמר. — הבאור הוא. כי אחרת זו ומלוא זו הן סותרות זא"ל. ולכן ל"ל דשבועת האזהרה מן ערות אשה אחיך לא תגלה הולאה מן הכלל מלוא יבוס:

ובבבלי יבמות (ה' ב') רלו ללמוד מכאן דעשה דיהה ל"ת. כמו הכא דעשה דיבוס דיהה ל"ת דאשה אחיך. אבל לפי המבואר בירושלמי בדבור אחד נאמר אין ראוי מכלל לדעלמה. וכמו דאמרין בבלא "עפ"י הדבור שאני".

פ"ג ה"ב. ונאמר עד שוא. בזהרה אור ל"ן לשמות כ"ג. וזה טעם. דהענין מוסב על השוים שבין דברות הראשונות לדברות האחרונות. ומהם. מה שדברתשונות נאמר לא תענה ברעך עד שקר. ובשניות (פ' ואתחנן) נאמר עד שוא. ותיק ל"ן דברים ה"ו:

פ"ג ה"ד. הני ר' ימעאל. ולא תשבעו בשמי לשקר (פ' קדושים) אבל אשה נשבע להרנין ולהרנין ולמוכסין. — ובבבלי כאן (כ"ו א') נבדל דין זה שלא בשמיכות על זה הפסוק. ובש"ס רב"ז סימן ק"ד חקר מנאין למדה הגמרא לדין זה. והנה מפורסם כן כאן בירושלמי:

אך תיק בזור. היכי משמע בלשון הפסוק דרשה זו. וקרוז לומר. דמקודם לזה כתיב ולא תשבעו ולא תשקרו איש בעמיהו. ושבו כתיב אח"כ ולא תשבעו בשמי לשקר. ומפרש. דהלשון בעמיהו מוסב גם על ללו זה. וכמו דכתיב ולא תשבעו בשמי לשקר לעמיהו. וממילא מהבאר. שכתבין להרנין ולהרנין ולמוכסין. שאינם בכלל עמית רוע:

פ"ג ה"ה. מלמד ששקולה מלוא שבת כנגד כל המלוא שבחורה. וע' בבבלי חולין (ה' א') שמלל שבה שפרהסיה הוי כסופר בכל החורה. והספיה רש"י בזה. משום דמהלל שבת כסופר במעשיו של הקב"ה ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעש"ו. עכ"ל. והנה עס כל הכבר זה. אינו מבואר מה יחס בחולל שבת לכפירה בכל החורה:

אבל האמת שמכון הענין לדברי הירושלמי שלפינו. ששקולה מלוא שבת כנגד כל מלוא החורה. וא"כ בחללו שבת הוא כמו מהלל כל המלוא. וכמו סופר בזה: פ"ט ה"א. רבי ירמיה כד לא הוי. בעי לרין. אמר. עיני כהות וכהיב וכו'. — בספר ברבי יוסף לחומ"ם סי' ז' חקר במי שעיינו כהות אם רשאי לדון. ומירושלמי שלפינו מתבאר שרשאי. שהרי ר' ירמיה ה' רק מדהה עלמו בבהה זו בעת שלא ה' רועה לדון. ולא מדינא:

פ"ג ה"ח. והחכם המיר ואומר. אין כהן נדר. אין כהן שבועה. והכוונה. דבחסם מהני כל הלשונות המורים בטול: והר"ן בפירושו לנדריים (בבבלי ע"ח א') מביא דברי ירושלמי אלה בזה"ל. ובירושלמי משמע דחסם נמי מלי קאמר אין כהן נדר אין כהן שבועה. עכ"ל:

ועל זה כתב צעירי קרבן שם בזה"ל. וקשה דמשמע מלשוננו (של הר"ן) דאף הבעל יכול לומר כן. ומכונן משמע. דרק החכם מלי לומר כן ולא הבעל. וכן קי"ל להלכה וכו'. עכ"ל:

ואני מלמטר מאוד על גאון מובהק כמוהו שכל כך נכשל קשה בדברי הר"ן. אשר כוננו פשוטם וברורה. שהחסם מלי נמי לומר אין כהן נדר וכו' וכמ"כ. והמלה "נמי" נשארבהה מטעם מלמטה. למעלה וכו' בר"ן. דחסם מלי נמי קאמר: והשתרבות ממלה "נמי" מלמטה למעלה נמלה במס' קדושים (ט' א') חסם נמי כתיב וקתה החת — חסם כתיב נמי:

וראיתי להעיר כאן דבר הנוגע למנהג רגיל מאוד. ואשר לרעהו לריך הקון בהכרח: כי כפי המתבאר. מהני בהכס כל לשונות החרה. ומהאי טעמא מבואר ביו"ד סימן רכ"ח סיפ"ג. ב"ל הוא ההכרח. ואמר לו ג' פעמים מוהר לך או שריו לך או מחיל לך. וטעם ג' פעמים. כדי לחזק הענין. עיי"ש:

והנה אללנו בהנהגת נדרים (בער"ס) והגיס לומר. הכל מותרים לכם. הכל שרוים לכם. הכל מחוללים לכם. ואח וזהה או האומרים שלש פעמים. ולפי המבואר. הנה בשלש לשונות אלו (מוהר שריו. מחול) כבר יולאים הובת השלש פעמים. וממכנגנו יולא שאומרים השע פעמים. ומהוך רבוי האמירות לא יוכר חובה האמירות. ועל זה נאמר כל המוסף גורע. ומתחלו להכניג לומר נוסח זה רק פעם אחת:

מסכת נזיר

פ"א ה"ג. עד מלאת הימים. סהה נזירות שלשים יום. איח דאמרי בשמיעיה מן הדא. ובכתה את אביה ואת אחיה ירח ימים (ר"פ תל"א). מה ימים שלהן שלשים (כדכתיב ירח) אף ימים שבכלן שלשים. — קשה לומר כי רק שווי המליה דורש. כי המעט מלים "ימים" במקרה המורוה על מספרים שונים. וכמו ימים או עשור (פ' חיי). או חודש או ימים (פ' בהעלותך). שנתים ימים (מקד). לשלשה ימים (יהרו). ימים מחוצה חדשים (פ' א"ל כ"ו). ועיי"ש בראש"י. ובעומם (ד') ובכ"מ וגם למה לא מביא סמך זה מן המוקדם בזהרה בפי וילא. וישב עמו חודש ימים. ובכלל לא נבדל מה יחס מספר שלשים לנזירות:

אבל יבואר היטב עפ"י מש"כ ה"ה (ד' ב') כי ענין נזירות בכלל הוא שזמרים בעת לרה או על עזירה. ומכוננים בזה להטטר ולכפר על שון: ורפי זה הכונה. כי אחרי דחוקי שהגזילה החורה לשבית מלחמה להטטר על עזה את אביה ואת אחיה ירח ימים (שלשים יום) ש"מ דשיעור ספוק לער הוא במשך זמן כזה. ומכיון דגם הנזיר קבל עליו להטטר. הוגבל גם לו שיעור כזה לזמן נזירותו. וכמך או סימן לדבר סמכו בנז"ש ימים ימים. כמבואר:

פ"ב ה"ב. אשה מהו להפיים לה נזירות בלשון איש (כלומר. אם אמרה הריני נזיר. ולא הריני נזירה). א"ר יוסי. כל עלמו אינו קרוי אלא בלשון איש. איש או אשה כי יפליא לנדר. — כמה נטרדי המפרקים בבואר דרשה זו. אבל היא פשוטה ומבוארה מאוד:

כי מדייק הלשון לנדר נזיר (שהוא עס החואר איש העומד במזירותו) ולא לנדר נזיר נזירות (שהוא עס המקרה) משמע. דגם האשה (שגם עליה מוסב

הפעל כי יפלא. וכמו בר"פ משפטים לחפשי ילחמי. דקאי גה האמה) שאמרה הריני נזיר. בלשון זכר. נמי מהפסין לה נזירות. — ויריד להוסיף בירושלמי המלה "וגו".

דסמך על המשך לשון הפסוק. כמבואר: פ"ה ה"א. עגל בכלל שור הוא. כדכתיב עגל בן בקר (ר"פ שמיט). — תמה אני שלא הביאו רא"י יותר מכתבה לה מפי דתהלים (ק"ו) וימרו את כבודם (לשון נקיה. החה את כבודי) בתבנית שור. וקאי על מנצ"ה העגל. וע' ב"ק ס"ה ב' ובש"ך לחומ"ם ר"ס כ"ג. וכו':

פ"ו ה"א. כי קבר הקברנו. תקברנו. לרבות סייף שנהרג בו. עין שנהלה בו. סודר שנהוג בו. יכול יקברו עלמו. ה"ל כי קבר הקברנו. קבורה זו ולכליו. — ופירש בפ"מ. יכול יקברו עלמו לבדו ותו לא. עכ"ל. וזה פלא. שהרי כבר ריבה קבורה לסייף וכו':

אבל האמת. כי אך ט"ס קלה כאן. וז"ל יכול יקברו עמו. כלומר. טלס יחד. קמ"ל. דקצרין כ"ח ביחוד:

מסכת סוטה

פ"א ה"א. התרבה אין אשה יכול להשקותה. דכתיב והאמה האשה אמן — אינו מבואר טעם הרחי'. (הס לא דעימה. דסחס מרשת הוא כוז שאינה שומעת ואינה מדברת. אבל הן גם זו שאינה שומעת לבד ג"כ אינה שותה. דאינה יכולה לשמוע השבועה והאלוה מהכהן):

אמנם כפי הנראה מרמז"ם פ"ב ה"ג מטעם. יש כאן ט"ס. וז"ל דכתיב ואמר ה' האשה. ור"ל. דמכיון שהכהן לריך לומר לה. הלא בהכרח שתהא שומעת: פ"א ה"ב. והסתרה והיא טעמאה. מלמד שמכיון שסתרה. היתה קראה טעמאה. — יתכן בטעם הדיוק. משום דאי"ד דהלשון והיא טעמאה הוא הנאלי. ה' לו לומר ונסתרה וטעמאה. וכמו ונפס כי הטתא וטעמיה קול אלה (פ' ויקרא). ומדכתיב ונסתרה והיא טעמאה. משמע ל'י. דמכיון אך נסתרה כבר נחשבה לעמאה:

פ"א ה"ג. מה עשו הכנענים (לכבודו של יעקב בהלוייה) ר' לעזר אומר. חזיריהם ההירו. ולא נבדלר תכונה הכבוד הזה. ויבבה עפ"י מ"ס בבבלי ברכות (ס' ב') בנזונות ברכות השחר. כד אסר המיימי (בשקופר החגורה) חומר ברוך חוד ישראל בגזירה. ומהבאר. שההייק מזה. היתה החגיגה. מורה על רפיון כה רוח. ובה עשו הכנענים לכבודו של יעקב. וכמו בטלו יסוה:

פ"א ה"ד. ויאמרו אבל כבוד זה. מלמד שהירו באלבע על הרגו של יעקב ואמרו אבל כבוד הוא. וטעם הדרשה. משום דכ"מ מלינו לשון "זה" מורה על ההוראה באלבע. כמו בשענית (ל"א א') הקב"ה יושב בג"ע בחוק הדיקים וכל אחד מורה עליו באלבע. שנאמר. הנה אליהו זה. ובסוטה (י"א א') זה אלי ואמרו. שכל אחד הכיר בו והורה באלבע. ובמנחות (כ"ע א') שלשה דברים היו קשים למשה עד שהוראה חוסס לו הקב"ה באלבע. ויליף לכולן מלשון "זה" דכתיב בזה. וזה טעם הדרשה במכילתא (בל) בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שאלה ומורו מונחים לפניך על השלחן. והיינו כדי שיהי' באפשר לאורות עליהם באלבעו כממשותף לשון "זה":

פ"ג ה"ד. אשה פרושה — זו שישבת ומלעבה בדברי תורה שאומרת (במההגות ובזו) והלא לאה לקראתו והאמר אלי תבה. והנה מה פרושה היא זו. והלא עזה וחלופה היא:

וקרוב לומר. כי ל"ל והשה פרושה. וכן בבבלי. ויחישבו בזה כמה ענינים בסוגיא פ"ב ה"ב. גע שחרור לריך שיהי' לשמה. דכתיב או חופשה לא יתן לה. — חסר כאן "ובמדין לה לה מאשה דכתיב וכהה לה ספר כריתות". ושם דרשינן וכהה לה. לשמה. וכה"ג בבבלי חגיגה (ד' א') וגיטין (מ"א ב'):

פ"ג ה"ו. הכהנה מותרת ללאת לחו"ל. דכתיב אמר אל הכהנים. ולא אל הכהנות. — ובבבלי סוטה (כ"ג ב') יליף מניעה איסור עומאה לכהנה משום דכתיב אמור אל הכהנים בני ההרן. ודרשינן ולא בנות ההרן. וי"ל בטעם הירושלמי דיליף מן הכהנים משום דהוא מוקדם להלשון בני ההרן. ולהבבלי לא ניחא בלמוד זה. משום דמנינו דהשס כהן אינו מוליא כהנה. וכמו וכהן כי יקנה נפש (פ' אמור). והוא הדין כהנה הקונה. ולבד זה מן השס כהנים ממעטין חליס:

פ"ד ה"א. וקנא אה אשה. לרבות ארוסה ושומרת יבס לענין. — כמה עמלו המפרשים בטעם רבוי זה. אבל הוא פשוט מאוד. דסם "אשה" כולל גם ארוסה. וכמו שאמר יעקב בזה את אשה. ובין לרלה. ובעוד שהיה רק ארוסה. ובנערה המאורסה כתיב על דבר אשר ענה את אשה רעהו (א"ל). ובסנהדרין (פ"א א') דרשו הפסוק דיתוקאל (י"ח) את אשה רעהו טימא. זו נערה המאורסה. וכן שומרת יבס היא בערך ארוסה שעומדה להיבוס:

ובבבלי סוטה (כ"ד א') יליף זה מלשון ואמרת אליהם שבתחלת פרשת טעיה. ואמרת אליהם. לרבות ארוסה ושומרת יבס לקנין. ואין טעם ברבוי זה מן האמרה אליהם. אבל פשוט דתהרה מלת "וגו". ומוסב על המך הלשון איש איש כי תשעה אשה. וגם ארוסה ושומרת יבס בכלל סם "אשה" כמבואר:

ורת"י י"ב. בזה קושים הוסי' בסוטה (כ"ו א') אך ללדין מן ואמרת אליהם לרבות ארוסה וכו'. והא חלטיך רבוי לשון זה לרבות גרים ועבדים (סם):

ור"פ מ"כ אין רבוי לארוסה ושומ"י מן המליס ואמרת אליהם. כי חס מהמשך לשון הפסוק. כמבואר:

פ"ד ה"ד. ובי נעמאה לרבות אשה סרים. ובספרי מרבה זה מן הלשון מצלעדי אישך. ונראה עיקר כניוסה הירושלמי. שהרי כן אמרין בבבלי סוטה (כ"ו א'). אשת סרים שותה. מהו דתימא. מצלעדי אישך אמר רחמנא. והא לא בר הכי הוא. קמ"ל. הרי מפורש. דהלשון מצלעדי אישך ממעט אשה סרים. וגיורסה הבפרי הרי זה ראוי לשהור. אבל מן ובי נעמאת ספיר מרבינן אשה סרים. דהא עכ"פ טומאה יש כאן:

פ"ה ה"א. מי כמיס המאחרים. אמר ר' תחומאל. מנין המאחרים כנגד רמ"ח אברים שבה וכנגד רמ"ח אברים שבו. כלומר. בהבעל. וביחד הם תל"ו כמנין "המאחרים". ולריך בזור מה יתא אברים שלו לענין זה. וי"ל עפ"י המשנה בר"פ ה' דביטה. כגם שהינס בודקין אותה כך בודקין אותו (את הבעל). והיינו שארון המאורעות שהקרינה אותה תקרינה גם אותו. וא"כ המיס המאחרים מטוים לשיטה. ובה זה ברמז מלת המאחרים. שעולה במספר כפול רמ"ח (אברים שלה ושלו):

דף כה פ"ה ה"ה. עשה מאהבה. עשה מיראה. עשה מאהבה. שאס באת לשנוא דע שאהה אוהב ואין אוהב שונא. ע"כ:

ואין כל בזור להלשון "ואין אוהב שונא" דפשיטא הוא. והרי זה כמו שיאמרו "אין לכן שחור". וגם הלשון שאס באת לשנוא אינו מבואר ברבבה. וגם בבבלי אינו מבואר מה שאמר. דע שאהה אוהב וכו'. והלא מכיון שזה מוסב על שאס באת לשנוא איך זה נאמר כמו צעל כרה"י "שאהה אוהב". והלא מכיון שבה לשנוא הלא אינו אוהב?

וקרוב ודאי כי כהן ט"ם קלה מהסוף אהיות ול"ל שהם נכסו (בשי"ן ימנית. ומלשון כי נשני אלהים. נשיתי עוצה ומחוראת שכה) דע שאתה אהב ואין אהב נושא (ג"כ בשי"ן ימנית) כלומר. ואין אהב שוכח: **וכרשון** זו בירושלמי שבויה ב"פ א'. הקב"ה נעשה בשביל ישראל כביכול שכן שאלמר נושא עון נושא כתיב (בשי"ן ימנית. ספירוש שוכח עון): **ובפי** הרמב"ם לנכות פ"ח מ"ג איהא. ואמרו. עבוד נאהבה עבוד מיראה". ועוד אמרו. "האהב לה ישכח". וכבד בפי' העיון לרבינו בחיי שאל לחכמים ולבקיאים למקור מאמר זה בחז"ל ולא ידעו לענות:

וקרוב בלשון הכהן הוא מאמר ערוך ומפורש בירושלמי: **פ"ה ה"ז**. הנח רבי ישמעאל. איוב מעבדי פרעה היו ומגדולי פמליה שלו. הנה הוא דכתיב (פי' והרח) הירא את דבר ה'. וכתיב ב' באיוב (א') איש הם וישר וירא אלהים. והנה לא נחבאר איפה רמוז זה "שמגדולי פמליה שלו היו": **ונראה** דבזה דרשה זו בלרוף ובסמיכות לדרשה המכילה ר"ע בשלח. ויקח שם מהות רכב צהור. מאין לקחה. מהירא את דבר ה'. ומבואר. דאלה היראים היו ממוצחים שבשריו:

פ"ו ה"ב. ועד אין בה. אין לי אלא עד כשר. מניין הפילו עבד אפילו שפחה. ת"ל ועד אין בה. מכל מקום—ולא נחבאר מניין לו לדרוש קן מלשון ועד אין בה. ולמה לא יתפרש כפשוטו. ועד כשר אין בה. וק' בבבלי (י' א') דריש מלשון זה הפילו עדים במדינת הים. ופס' (ל"ה א') אפילו רק עד אחד. ואין זה נלמד כל אלה מלשון ועד אין בה:

וקרוב לפרש עפ"י הרגיל בלשון בני אדם. כשאומרים למשל. ראובן הוא חכם. אין לשון זה מוליך את שמעון ואת לוי וכו' שהם אינם חכמים. אלא הוא הו"א לראובן שהוא חכם כהאחד החכמים:

ולא ק' כשאומרים. חכם—הוא ראובן. בלשון זה באים בהפלגה להו"א שארי חכמים מחכמה. וכי רק ראובן הוא חכם:

ולפי"ן בערך הדמיון לכתב. לוא ה"י כתוב ואין בה עד. ה"י אפשר לומר שמכוין לעזרה יפה וכברה כהלכה. אבל באמרו ועד—אין בה. בא להו"א. שכל שום עדות אין לה. ואפילו עבד ושפחה. וגם במדינת הים:

ועפ"י זה יש לטון טנת הדרשה בבבלי יבמות (ע"י א') על הפסוק בפי' אמרו. ורע אין לה. אין לי אלא ורע כשר. ורע פסול מניין ה"ל ורע אין לה ומדייק מדלא כתיב ואין לה ורע. וכפי שנתבאר:

פ"ו ה"א. ואמר סכהן להשא. מלמד שלא יאמר לה ע"י מתורגמן.—פסוק הוא. במדייק המשך לשון הפ' והשביע הכהן את האשה ואמר הכהן לאשה. דלפי פשטות הלשון ה"י ל"ל ואמר לה. ומדחזר עוד פעם את השמות (הכהן לאשה) משמע שהקפיד הכתוב שהבא האמירה ישר ממנו לה. ולא ע"י מתורגמן:

פ"ו ה"א. משום מלחמה. בשעה שהוא מדבר אל העם. בלשון הקודש היו מדבר. שנאמר כאן ונגש הכהן ונאמר להן (פי' יתרו) ומשה נגש אל הערפל. מה להלן בלשה"ק (שההורה נחנה בלשה"ק) אף כאן בלשה"ק—ובמשה יליף זס בגז"ש דבור דבור. נאמר כאן ודבר אל העם ונאמר להלן (פי' יתרו) משה ידבר. מה להלן בלשה"ק אף כאן בלשה"ק:

ודבר פלה הוא. איך יתוקח התלמוד ירושל' על למוד המשנה. ולא שמענו כזה:

אך הבאור הוא. כי באמת ס"ל גם להתלמוד למוד שבמשה. אך מפני כי בירושלמי כהן פריך על התלמוד שבמשה בגז"ש דבור דבור. דהא כמו כ' כתיב בק"ש ודברת צם. וקיי"ל דק"ש נאמרת בכל לשון. ומאי אולמא הלשון משה ידבר מלשון ודברת צם. ועל זה מוסיף הירושלמי. בזולת גז"ש זו (דבור דבור) נמלא עוד זוגמת לשון אחד כאן ובפי' יתרו. נגש נגש. ולכן ילפינן ביוהר מן משה ידבר מאשר מן ודברה צם:

פ"ט ה"א. כי ימלא הלל. כי ימלא ולא שיהא חוזר להמליח אותו. ופירש בק"ע. כלומר. שלא יהי' פריך לחקור אחריו. והיינו פרע לעמו. עכ"ל. אבל זה קשה. שהרי פרע לעמו ילפינן מן בארמא:

אך באמת הכונה. שאם רק שמעת שמעית בעלמא שנמלא הלל. אין אהה מחויב לדרוש ולחקור כ"כ ולסבב הבאה עגלה ערופה. אלא רק אם בא לידך דבר מליאות הלל אהה מחויב להתעסק בהולאת הדין:

ורא"י לפרוש זה. כי ק' דריש בברי' פ' ראה לענין עיר הנדחה. דכתיב שם כי תשמע באחת עריך וגו'. ודרשו. כי תשמע ואין החיזור מן המלה. כלומר. שאין אהה מחויב לחזור על זה:

וזה וזה יתבאר עפ"י המ"ד פ' לו. בכל המלות כתיב כי תראה. כי הפנע. כי יקרה וכו' אם באה המלה לידך אהה זקיק לעשותה. ואם לאו ה"י אהה זקוק לעשותה. וה"ל ק':